

Hogyan hat az e-könyvolvasó az olvasói szokásokra?

Az elektronikus könyv történelmi megjelenését *Michael Hart*nak köszönhetjük, aki a „Project Gutenberg” elnevezésű digitális könyvgyűjteményt útjára bocsátotta 1971-ben. Az e-bookok tárolására és megjelenítésére alkalmas hordozható készülékek felbukkanására 1998-ig kellett várni, az igazi áttörést azonban az e-bookolvasók piacán a 2008-as esztendő hozta el. Ekkorra a készülékek egy új, a szélesebb vásárlóközönség érdeklődését is magára vonó generációja került forgalomba, amelyek – mint például az *Amazon* által kifejlesztett *Kindle* – az elektronikus tartalmak letöltésének lehetővé tételével és max. 200 e-könyvnyi tárolókapacitással elérhető közelségbe hozták a „hordozható digitális könyvtárról” szőtt álmok megvalósulását. Mindazonáltal a szakirodalom eddig elsősorban magára az elektronikus könyvre összpontosított, és kevés figyelmet szentelt az e-bookolvasóknak. Ha mégis, elsősorban ez utóbbiak használhatóságát tesztelte, szemben a cikkben ismertetett vizsgálattal, amely a készülékeknek az olvasási szokásokra kifejtett hatásait veszi górcső alá.

A szerzők kiindulópontja tehát, hogy a tartalom megjelenési formája befolyásolja a befogadást (*D. F. McKenzie* után: a forma hatással van a jelentésre), az e-könyvolvasók elterjedése pedig egy olyan, egyelőre szűz kutatási terület vizsgálatának nyit utat, amelyen jól nyomon követhető, hogy a szöveg médiumának megváltozása hogyan alakítja át az olvasási szokásokat.

A 2009 tavaszán készült vizsgálatba a New Yorkban található művészeti egyetem, a *Pratt Insitute* húsz könyvtár szakos hallgatóját vonták be abban a reményben, hogy a jövő információs szakemberei – maguk is érintettek lévén – közlékenyebbek lesznek olvasási szokásaikat illetően. A résztvevők rendelkezésére bocsátott *Amazon Kindle 2* készülékek a *The New York Times* előfizetésén túl négy e-bookot tartalmaztak, valamint lehetőség nyílt további e-tartalmak letöltésére. A következő kérdésekre keresték a választ: Milyen szerepet tölt be a *Kindle* a könyvtár szakosok mindennapjaiban?

Hogyan tekintenek a *Kindle*-re a hagyományos szöveghordozók (beleértve a nyomtatott könyvet) viszonylatában? Vélekedésük szerint a jövőben milyen szerep jut majd a *Kindle*-nek a magánéletükben, illetve a hivatásukban?

A vizsgálat résztvevői naplót vezettek arról a hétről, amikor a *Kindle*-t használták, és feljegyezték, hogy a napi foglalatosságaik között mikor és hol, valamint milyen tartalom elolvasása céljából vették kézbe az e-bookolvasót. Az ekképpen szerzett információk kiegészítése, pontosítása végett a naplók előzetes kiértékelését követően naplóinterjúkat folytattak le.

Mindenekelőtt a résztvevők kitöltötték egy kérdőívet, amelyből kiderült, hogy a többségében (16) női válaszadók nagyobbik része (14) jól ismeri a korszerű információs technológiákat, valamint 12-en vannak, akik saját bevallásuk szerint lépést tartanak a technika fejlődésével, és hamar elkezdenek élni az új lehetőségekkel. A résztvevők mindegyike rendelkezik legalább egy hordozható készülékkel, amely legtöbbször egy *iPod*. Míg a válaszadók mindegyike elolvas havonta legalább egy könyvet, elektronikus könyvet rendszeresen egyikük sem olvas, és e-bookolvasót is csupán hármójuk látott a felmérést megelőzően.

Az eredmények kiértékelése a naplók és az interjúk elemzése során kibontakozott tematikus keretben történt. A négy téma, amely az értékelés főbb szempontjaiként szolgált: a használati szokások; a felhasználói interakció; az olvasási szokásokat érintő hatások; a jövő alkalmazásai.

Míg a résztvevők többsége könyveket és folyóiratokat egyaránt olvas, a *Kindle*-t elsősorban újságok, mindenekelőtt a *The New York Times* olvasására használták. Ennek okaként számos indokot neveztek meg, például hogy az újság a készüléken megjelenített formában, nagyban hasonlít a nyomtatott változathoz, és a szalagcímek listája könnyedén elvezet a keresett cikkekhez. Ezzel szem-

ben mások éppen a navigáció bonyolultságát rótták fel a készüléknek, állítva, hogy a Kindle-ön megjelenített újság túlon túl különbözik a nyomtatott és az online változatoknál megszokottól.

A vizsgálatban résztvevők túlnyomórészt utazás közben, buszon, villamoson vették elő a Kindle-t. A használati szokások legtipikusabb jellemzője volt az újságolvasásnak a tömegközlekedéssel való összekapcsolása. A Kindle mérete folytán eszményi „útitársnak” bizonyult tehát, valamint – az említett méret mellett – a rovatok és cikkek közötti kényelmes navigálásnak is köszönhető, hogy a naplók jegyző hallgatók szerint a kezelése kevésbé körülményes, mint a hagyományos, nagyméretű napilap lapozgatása. A hallgatók többsége ergonomiai szempontból is pozitívan méltatta az eszközt, és kiemelte előnyös voltát nem csupán az említett nyomtatott újságokkal, hanem más hordozható készülékekkel, például a notebookokkal szemben.

A navigálás szempontjából ugyanakkor többen kritizáltak a Kindle különös megoldását a könyvekben való előrehaladás mértékének megállapítására. Míg e célra hagyományosan az oldalszámolás szolgál, addig a Kindle-nél egy több szempontból is zavaró (és el nem tűntethető) ún. állapotjelzőt (progress bar) látni a képernyőn, amely alapján – ahogy az egyik résztvevő fogalmaz – úgy tudjuk elmondani, hogy hol tartunk épp egy könyvben, hogy megmondjuk, hány százalékát olvastuk el. Az oldalszámoláshoz szokott, és esetleg valamely fejezetre hivatkozni óhajtó olvasóknak ez felettébb zavaró, ahogy az is, hogy nem egyszerű visszalátni egy már elolvasott, és újraolvasni szándékozott szövegrészhez. Kritika érte a Kindle-t a navigációs gombok mérete, elhelyezkedése, a billentyűzet kevésbé ergonomikus volta, a „belelapozgatás” lehetetlensége miatt stb. Mindent összevetve a böngészhetőség tekintetében a hallgatók a nyomtatott média mellett tették le a voksukat.

A hallgatók nagyrészt elégedettek voltak a Kindle-ön megjelenített szöveg olvashatóságával, habár többen úgy gondolták, hogy a képernyő vibrálása megnehezíti az olvasást, egyesek pedig a böngésző lassúságára panaszkodtak. További kritikaként fogalmazódott meg, hogy a képernyő homályos, illetve külső megvilágítás igénybevételével olvasható; az ábrákat nem lehet felnagyítani, a monoton géphanggal ellátott felolvasó funkció pedig messze nem azt a színvonalat nyújtja, amelyet például egy hangos könyv.

A naplók és naplóinterjúk egyaránt azt erősítették meg, hogy a vizsgálat résztvevőinek meggyőződése szerint jóval több minden szól a hagyományos, nyomtatott könyvek, mint a Kindle mellett. Utóbbinak felróták, hogy nem lehet az olvasott szöveget jegyzetekkel ellátni, nincs lehetőség könyvjelző használatára, és hiányzik a szöveg hypertextszerű strukturáltsága. Az olyan technikai malőrök, mint az oldalak lefagyása, ugyancsak a nyomtatott könyvet teszik vonzóbbá. Lényegi kérdés továbbá a művek elérhetőségének tartós volta. Míg egy nyomtatott könyv, ha megvásároljuk, örökre a birtokunkba kerül, addig kétséges, hogy egy a készülékre feltöltött e-book a technika elavulásával továbbra is elérhetővé válik-e.

Összefoglalva tehát, a hallgatók egyike se gondolta, hogy lemond a nyomtatott könyvről a Kindle kedvéért, ugyanakkor elismerték utóbbi számos előnyét: a tartalmak kényelmes letölthetőségét, az e-bookok kedvező árát és a lehetőséget, hogy ingyenesen letölthető szövegrészek segítik őket a megvásárlásra érdemes elektronikus könyvek kiválasztásakor. A résztvevők egy része a készülék egyéb funkciót is, pl. az MP3-lejátszást, elektronikus levelezést is tesztelte, és többségében nemigen vált megelégedésére, habár az egyik hallgató, aki a metróban olvasás közben zenehallgatásra is használta a Kindle-t, üdvözölte a médiumok ekképpen megvalósuló konvergenciáját.

Ahogy fentebb említettük, a felmérésben résztvevő hallgatók mindegyike rendelkezett valamilyen egyéb hordozható készülékkel, amely tény csupán további frusztráció forrása volt, lévén többségük már megszokta az érintőképernyős technológiát, amely utóbbi a Kindle-nek egyelőre nem erénye.

Az olvasási szokásokra, úgy tűnik, pozitív befolyással volt a készülék. A beszámolókból egyöntetűen kiderül, hogy a résztvevők jóval többet olvastak a felmérés ideje alatt, mint annak előtte. Elsősorban a rövidebb írások, főként az újságcikkek „fogyasztásának” mértéke növekedett meg. Olyanok is lelkes újságolvasóvá váltak, akikre azelőtt nem volt jellemző ez a tevékenység, mások pedig azokat a cikkeket is elolvasták ezúttal, amelyeket korábban átlapoztak. Mindez a Kindle kényelmes használhatóságát dicséri. Többek szerint a készülék főként kevésbé hosszú, 30-45 perces szövegek elolvasására alkalmas, valamint jó kiegészítője, de nem helyettesítője a hagyományos könyveknek. Ezek a vélekedések is a médiumok hatékony konvergenciája mellett tették le a garast. Elrettentően hatott ugyanakkor az e-bookolvasó magas ára,

valamint a korlátozások, amelyek miatt máshonnan letöltött tartalmakat nem lehet a Kindle-ön megjeleníteni, illetve a már feltöltött elektronikus könyvünket sem másokkal megosztani, sem más típusú készüléken olvasni nem tudjuk. Ezek a hiányosságok útjában állnak a készülék szélesebb körű használatának például a könyvtárakban, ahol – a résztvevők álláspontja szerint – több területen is hasznosíthatóak lennének a könyvkölcsönzéstől kezdve a gyűjteményszervezésig. A tartalmi megszorítások miatt nem funkcionálhat az e-bookolvasó egyelőre „zsebkönyvtárként” sem. A hallgatók szerint a Kindle-nek a könyvtárak mellett az oktatásban is nagy hasznát lehetne venni például a tananyagok használati szempontból is kényelmes és papírkímélő archiválása terén.

A cikk szerzői rámutatnak, hogy a vizsgálat eredményei alapján messze nem általánosíthatunk, lévén egyfelől egy kicsiny, a használói szokásaik és egyéb jellemzőik tekintetében is hasonló személyekből álló csoport szolgált a felmérés alanyául, másrészt az egy hét, ameddig a Kindle-t a hallgatók tesztelhették, terjedelmesebb olvasmányok esetén ugyancsak rövid időnek bizonyul. A harma-

dik ok, amiért is az eredményeket fenntartásokkal érdemes kezelni, az adatgyűjtés önbeszámoló (self-report) alapuló módszere.

Összegezve, a vizsgálat rámutatott, hogy a Kindle használata jól illeszkedik a hallgatók mindennapi tevékenységeinek körébe, és az elektronikus tartalom kezelésére vonatkozó korlátozások, a megosztás és a tulajdonlás kapcsán felmerülő problémák kiküszöbölésével egy olyan technológia elterjedésének lehetünk majd tanúi, amely hasonló mértékben formálhatja át a könyvpiacot, mint ahogyan az Apple iPod megjelenése a zeneipart, egyszerűsített új megvilágításba helyezve a könyvtárak információszolgáltató szerepét a digitális környezetben.

/PATTUELLI, M. Cristina – RABINA, Debbie: Forms, effects, function: LIS students' attitudes towards portable e-book readers. = Aslib Proceedings: New Information Perspectives, 62. köt. 3. sz. 2010. p. 228–244./

(Dancs Szabolcs)